

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS SOCIALINĖS PADĖTIES PAGRINDU AB „SWEDBANK“ ATSIŠAKANT SUTEIKTI SPECIALIZUOTĄ PASKOLĄ LENGVATINĖMIS SĄLYGOMIS SU VALSTYBĖS GARANTIJA STUDIJŲ KAINAI APMOKĖTI TYRIMO

2020 m. rugpjūčio 7 d. Nr. (20)SN-77)SP-64
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2020 m. gegužės 12 d. buvo gautas pareiškėjo Š. S. (toliau – Pareiškėjas) 2020 m. gegužės 11 d. skundas dėl galimos diskriminacijos socialinės padėties pagrindu AB „Swedbank“ (toliau – Bankas) atsisakant suteikti specializuotą paskolą lengvatinėmis sąlygomis su valstybės garantija studijų kainai apmokėti.

Pareiškėjas skunde nurodė, kad 2020 m. balandžio 16 d. kreipėsi į Banką dėl specializuotos paskolos lengvatinėmis sąlygomis su valstybės garantija studijų kainai apmokėti. Valstybinis studijų fondas yra suteikęs Pareiškėjui 899 Eur valstybinę garantiją studijoms apmokėti. 2020 m. balandžio 16 d. Banko atstovė telefonu informavo Pareiškėją, kad paskola negali būti suteikta, kadangi Pareiškėjui anksčiau buvo iškelta fizinio asmens bankroto byla, ir, vadovaujantis Banko vidaus taisyklėmis, tokiems asmenims paskola neteikiama. Tada Pareiškėjas kreipėsi į Banką raštu, o 2020 m. balandžio 21 d. gavo Banko 2020 m. balandžio 20 d. raštą Nr. SR/20-6834, kuriuo buvo patvirtinta, kad Pareiškėjui specializuota paskola lengvatinėmis sąlygomis su valstybės garantija studijų kainai apmokėti negali būti suteikiama, kadangi paaiškėjo faktai apie Pareiškėjo ankstesnių įsipareigojimų nevykdymą arba netinkamą vykdymą, todėl Pareiškėjo kredito rizika neatitiko Banko keliamų reikalavimų.

Pareiškėjas pažymi, kad Banko 2020 m. balandžio rašte Nr. SR/20-6834 nėra aiškiai įvardijama, kokių konkrečiai skolinių įsipareigojimų Pareiškėjas nevykdė arba kokius netinkamai vykdė, bet išanalizavus Pareiškėjo 2020 m. balandžio 16 d. pokalbį su Banko atstove turinį Pareiškėjui kilęs įtarimas, kad šie skolinių įsipareigojimų nevykdymai yra susiję su anksčiau Pareiškėjui iškelta ir užbaigta fizinio asmens bankroto byla.

Pareiškėjas su skundu kreipėsi į Lietuvos banko Priežiūros tarnybą, kuri, teigdama, kad nagrinėjamas atvejis nėra jos kompetencija, Pareiškėjo skundą persiuntė Valstybiniam studijų fondui.

Valstybinis studijų fondas atsisakė nagrinėti skundą motyvuodamas tuo, kad skundžiamis teisiniai santykiai nepriklauso jo kompetencijai.

Pareiškėjas Tarnybos prašo išnagrinėti jo atvejį ir pateikti rekomendaciją bei įspėti Banką dėl neteisėto atsisakymo suteikti specializuotą paskolą dėl Pareiškėjo socialinės padėties.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Agneta Skardžiuvienė (toliau – lygių galimybių kontrolierė) 2020 m. gegužės 25 d. raštu Nr. (20)SN-77)S-313 kreipėsi į Banką ir paprašė motyvuotai paaiškinti, ar Pareiškėjas kreipėsi į Banką dėl specializuotos paskolos lengvatinėmis sąlygomis su valstybės garantija studijų kainai apmokėti; dėl kokių priežasčių buvo atsisakyta Pareiškėjui suteikti specializuotą paskolą lengvatinėmis sąlygomis su valstybės garantija studijų kainai apmokėti; ar tai buvo susiję su anksčiau Pareiškėjui iškelta ir užbaigta fizinio asmens bankroto byla; paprašyta, jei įmanoma, pateikti 2020 m. balandžio 16 d. Pareiškėjo ir Banko atstovės pokalbio garso įrašą; kokie konkretūs faktai atskleidė Pareiškėjo ankstesnių kreditinių įsipareigojimų nevykdymą arba netinkamą vykdymą; kada / kokiais atvejais pagal Banko vidaus taisykles yra nesuteikiamos tokios paskolos, kokios siekė Pareiškėjas.

Taip pat paprašyta pateikti kitą su tyrimu susijusią informaciją.

Vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, lygių galimybių kontrolierė 2020 m. birželio 25 d. raštu Nr. (20)SN-77)S-376 kreipėsi į Lietuvos banką ir paprašė motyvuotai paaiškinti, ar dėl anksčiau pradėtos ir užbaigtos fizinio asmens bankroto bylos asmeniui gali būti ribojama galimybė gauti specializuotą paskolą lengvatinėmis sąlygomis su valstybės garantija studijų kainai apmokėti; kas yra įprastai laikoma ankstesnių skolinių įsipareigojimų nevykdymu ar netinkamu vykdymu; ar anksčiau pradėta ir užbaigta fizinio asmens bankroto byla gali būti laikoma ankstesnių įsipareigojimų nevykdymu ar netinkamu vykdymu.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

Tarnyboje 2020 m. birželio 9 d. buvo gautas Banko 2020 m. birželio 5 d. raštas Nr. SR/20-10161 „Dėl informacijos apie Š. S. pateikimo“, kuriuo buvo atsakyta į Tarnybos pateiktus klausimus.

2020 m. birželio 5 d. raštu pateikta informacija, kad Bankas 2020-04-20 raštu Nr. SR/20-6834 pateikė Pareiškėjui motyvuotą atsakymą į Pareiškėjo 2020-04-16 kreipimąsi bei paaiškino, kad Banko atsisakymas suteikti vartojimo kreditą – valstybės remiamą paskolą studentams – grindžiamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintu Valstybės paskolų ir valstybės remiamų paskolų studentams suteikimo, administravimo ir grąžinimo tvarkos aprašu (37 punktas), kuris numato, kad

„Kredito įstaiga turi teisę atsisakyti su studentu pasirašyti valstybės remiamos paskolos sutartį, paaiškėjus faktams apie studento ankstesnių skolinių įsipareigojimų nevykdymą ar netinkamą vykdymą“.

Vadovaujantis Banko klientų aptarnavimo ir paslaugų teikimo bendrosiomis sąlygomis (toliau – Bendrosios sąlygos), kurios yra taikomos visiems asmenims, kurie kreipiasi į Banką dėl paslaugų suteikimo (4.1 punktu), Bankas, prieš sudarydamas arba atsisakydamas sudaryti sutartį, visapusiškai įvertina visą jam žinomą informaciją ir aplinkybes. Su Bendrosiomis sąlygomis galima susipažinti Banko interneto puslapyje¹. Tarp šių aplinkybių yra ir aplinkybė, susijusi su tuo, kad asmuo yra pažeidęs savo įsipareigojimus, prisiimtus pagal sutartis, sudarytas su Banku, kitais Banko grupei priklausančiais asmenimis ir / ar kitais kreditoriais.

Bankas paaiškino, kad paskolas studentams iš savo lėšų suteikia Bankas, o valstybė tik teikia Bankui garantijas skolininko nemokumo atveju. Ši aplinkybė neįpareigoja Banko suteikti valstybės remiamos vartojimo paskolos studentams bet kuriam to pageidaujančiam asmeniui, nes Bankas turi teisę atsisakyti išduoti paskolą, jeigu kredito rizika prašomo dydžio kreditui neatitinka Banko standartinių reikalavimų, keliamų vartojimo kredito gavėjams. Bankas atkreipė dėmesį į tai, kad Valstybinio studijų fondo interneto svetainėje taip pat yra pateikta informacija (<https://vsf.lrv.lt/lt/studentams/vrpaskolos>) apie tai, kad *„Bankai gali atsisakyti sudaryti valstybės remiamų paskolų sutartis su studentais, netinkamai vykdančiais savo finansinius įsipareigojimus: už lizingo paslaugas, telefono, interneto ryšį, vartojimo kreditus ar panašiai, todėl studentams rekomenduojame neužmiršti domėtis savo skolomis ir atsakingai vertinti finansines galimybes. Jei nutarėte, kad Jums reikia valstybės remiamos paskolos, pasidomėkite savo kredito istorija. Ją galima patikrinti tinklalapyje manocreditinfo.lt.“*

Teikdamas kreditus, įskaitant valstybės remiamas paskolas studentams, Bankas vadovaujasi teisės aktais, kurie reglamentuoja kredito davėjų veiklą. Vienas iš pagrindinių kreditavimo principų yra atsakingas skolinimas. Atsakinguoju skolinimu laikoma tokia kredito davėjų skolinimo veikla, kai kredito davėjas tinkamai atlieka išsamų kredito gavėjo kreditingumo vertinimą, neprisiima pernelyg didelės kredito rizikos, nesudaro galimybės kredito gavėjui prisiimti pernelyg didelių finansinių įsipareigojimų. Atsakingasis skolinimas remiasi šiais reikalavimais: kredito davėjas, prieš priimdamas sprendimą suteikti kreditą kredito gavėjui, remdamasis pakankama informacija ir įrodymais, visapusiškai įvertina kredito gavėjo kreditingumą; vertinami visi objektyviai numanomi reikšmingi veiksniai, atsižvelgiant į kredito gavėjo pateiktą, iš kreditingumui vertinti naudojamų registru bei informacinių sistemų gautą informaciją ir kitą kredito davėjui prieinamą informaciją,

¹https://www.swedbank.lt/static/pdf/legalisation/private/klientu_aptarnavimo_ir_paslaugu_teikimo_bendrosios_salygos_2019-12-09.pdf.

galintys turėti įtakos kredito gavėjo kreditingumui. Tarp šių aplinkybių yra ir kredito gavėjo kredito istorija.

Nors Pareiškėjas nebėra Banko klientas, tačiau Bankas teisėtai tvarko duomenis apie Pareiškėjo su Banku sudarytų trijų valstybės remiamų paskolų studentams vykdymą: 2009-10-22 sutartis Nr. 09-086305-PP dėl 1878,07 EUR sumos paskolos gyvenimo išlaidoms; 2010-10-22 sutartis Nr. 10-080410-PI dėl 1483,14 EUR paskolos studijų kainai sumokėti ir 2011-10-20 sutartis Nr. 11-050699-PI dėl 1483,15 EUR paskolos studijų kainai sumokėti (toliau šios trys sutartys kartu vadinamos Sutartimis). Nors Bankas pasinaudojo galimybe susigražinti Pareiškėjui paskolintas šių kreditų lėšas pagal valstybės garantijos sąlygas, tačiau Pareiškėjas liko skolingas Bankui delspinigių už laiku nesumokėtą kreditą ir palūkanas, taip pat Bankas turi informaciją apie netinkamą sistemingą sutartinių įsipareigojimų vykdymą, iki Vilniaus miesto apylinkės teismas 2017-08-14 nutartimi civilinėje byloje Nr. 2FB-24657-861/2017 Pareiškėjui iškelė bankroto bylą. Nutartis įsiteisėjo 2017-08-22. Teismo sprendimas, kuriuo užbaigta Pareiškėjo asmeninio bankroto byla, įsiteisėjo 2019-08-05. Po pusmečio Pareiškėjas pareikalavo Banko suteikti jam kreditą, nes mano, jog ši aplinkybė, kad jo mokumas buvo atkurtas po asmeninio bankroto bylos užbaigimo, negali įtakoti jo kredito rizikos.

Tačiau Bankas, kaip rašoma 2020 m. birželio 5 d. rašte, turi teisinį pagrindą vertinti ne tik mokumą, bet ir kredito riziką, t. y., kreditingumą, ne tik pagal kredito gavėjo gaunamas pajamas, prievolių užtikrinimo priemones, bet ir įvertinti visas objektyviai reikšmingas aplinkybes, turinčias įtakos finansinių įsipareigojimų vykdymui. Pirmiau nurodytos aplinkybės, susijusios su Pareiškėjo kredito istorija, patvirtina, kad Pareiškėjas potencialiai gali vėl nevykdyti savo finansinių įsipareigojimų, o paskoliniai santykiai yra būtent tarpusavio pasitikėjimu tarp kreditoriaus bei skolininko grindžiami teisiniai santykiai. Ši aplinkybė apie Pareiškėjo asmeninio bankroto bylą yra tokia svarbi, kad kita informacija apie Pareiškėjo tvarias pajamas nebuvo papildomai renkama. Nuo bankroto bylos užbaigimo (2019-08-05) praėjo labai nedaug laiko, todėl Pareiškėjo finansinė situacija negalėjo būti iš esmės pasikeitusi lyginant su 2017-10-06 mokumo atkūrimo plane nurodytąja (3 priedas) bei Pareiškėjo administratoriaus teismui pateikta bankroto bylai užbaigti (įsiteisėjo 2019-08-05). Bankas norėtų „atkreipti dėmesį, kad į mokumo atkūrimo plane nurodytus Pareiškėjo neįvykdytus įsipareigojimus buvo įtrauktos visos trys su Banku sudarytos Sutartys“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

Toliau rašte nurodyta:

„Karantino metu aptarnavome tuo metu tik iš anksto užsirašiusius Banko klientus būtiniausioms paslaugoms gauti, o Pareiškėjas nebuvo Banko klientas. Tačiau Bankas turėjo pakankamą informaciją apie Bankui nepriimtina Pareiškėjo kredito riziką įtakojančias labai svarbias aplinkybes, kurios suteikė galimybę Banko darbuotojams iš karto informuoti Pareiškėją, kad jo prašymas dėl valstybės remiamos studijų paskolos suteikimo nebus tenkinamas ir dėl visų saugumo

reikalavimų jam nebūtina atvykti į Banko klientų aptarnavimo padalinį užpildyti paraišką kreditui gauti.

Taip pat norime pažymėti, kad sistemingas finansinių įsipareigojimų nevykdymas yra reikšminga aplinkybė ir ją Bankas vertina sprenddamas dėl bet kokios finansinės paslaugos bet kuriam Banko klientui suteikimo. Bankas teigia, kad neišskyrė Kliento iš kitų savo įsipareigojimų tinkamai neįvykdžiusių klientų, nes kredito istoriją sudaro retrospektyviniai duomenys, o užbaigta asmeninio bankroto byla atima tik galimybę kreditoriui priverstiniai reikalauti, kad skolininkas įvykdytų savo prisiimtus įsipareigojimus, bet nepanaikina tokio asmens blogos kredito istorijos duomenų.

Taigi, šiuo atveju lemiamą įtaką priimant sprendimą nesuteikti Pareiškėjui kredito turėjo nepriimtina jo kredito rizika, kurią vertinti Bankas kaip kreditorius turi teisę bei pareigą, o valstybės garantija tokioms paskoloms to neeliminuoja. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 1 dalies bei 3 dalies 2 punkto, prieš vartojimo kredito sutarties sudarymą vartojimo kredito davėjas, vadovaudamasis atsakingojo skolinimo principu, privalo įvertinti vartojimo kredito gavėjo kreditingumą atsižvelgianti visus objektyviai numanomus reikšmingus veiksnius, galinčius turėti įtakos vartojimo kredito gavėjo kreditingumui, tarp kurių įstatymų leidėjas numatė ir kredito gavėjo kredito istoriją. Vertinti šią aplinkybę Bankui suteikia teisę ir Valstybės paskolų ir valstybės remiamų paskolų studentams suteikimo, administravimo ir gražinimo tvarkos aprašas.“

Atsižvelgiant į pirmiau nurodytas aplinkybes, Banko atsisakymas suteikti Pareiškėjui kreditą buvo pagrįstas jo bloga kredito istorija, kurią Bankas turi teisę ir pareigą vertinti, o Pareiškėjo „situaciją vertinome lygiai taip pat kaip ir bet kurio kito kliento, taikydami vienodus standartus ir taisykles, todėl negalima šios aplinkybes aiškinti, kad Bankas diskriminavo Pareiškėją socialinės padėties pagrindu“.

Prie Banko rašto buvo pridėta Banko 2020 m. balandžio 20 d. rašto Nr. SR/20-6834 kopija, 2020 m. balandžio 16 d. gauto Pareiškėjo elektroninio laiško su priedu kopija; 2017 m. spalio 6 d. kreditorių reikalavimų tenkinimo bei fizinio asmens mokymo atkūrimo plano kopija, išrašai iš Banko informacinės sistemos apie Sutarčių vykdymą, 2020 m. balandžio 16 d. pokalbių su banko darbuotoju įrašai.

Paprašius Banko elektroniniu paštu, 2020 m. rugpjūčio 4 d. Tarnyboje buvo gauta Banko ir Valstybinio studijų fondo 2012 m. bendradarbiavimo sutartis Nr. 1T-12-5833/DTS-43, Banko ir Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2020 m. kovo 4 d. sutartis Nr. 1S-80 „Dėl valstybės remiamų paskolų teikimo sąlygų ir valstybės garantijos“.

2020 m. liepos 10 d. Tarnyboje buvo gautas Lietuvos Banko Priežiūros tarnybos Finansinių paslaugų ir rinkų priežiūros departamento (toliau vadinama ir – LB Departamentas) 2020 m. liepos

10 d. raštas Nr. S 2020/(21.12E-2101)-12-4365 „Dėl informacijos pateikimo“, kuriuo buvo atsakoma į Tarnybos pateiktus klausimus.

LB Departamentas pažymėjo, kad kreditų teikimo veiklą prižiūri tiek, kiek tokią veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas (toliau vadinama ir VKĮ) ir Lietuvos Respublikos su nekilnojamuoju turtu susijusio kredito įstatymas (toliau – SNTSKĮ).

Taigi, Lietuvos banko įgaliojimai dėl kredito sutarčių sudarymo ir vykdymo priežiūros nėra absoliutūs ir neriboti. Lietuvos bankas turi teisę prižiūrėti tik tokius kredito davėjų veiksmus (arba neveikimą), kurie yra nustatyti Lietuvos banko kompetencijai priskirtuose teisės aktuose kaip privalomos kredito davėjų pareigos.

SNTSKĮ yra taikomas tik toms kredito sutartims, kai įsipareigojimų įvykdymas užtikrinamas nekilnojamojo turto hipoteka.

Su vartojimo kreditų teikimu susijusią veiklą reguliuoja VKĮ bei Lietuvos banko valdybos 2013 m. kovo 19 d. nutarimu Nr. 03-62 patvirtinti Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatai (toliau – Nuostatai).

VKĮ 3 straipsnio 2 dalies 10 punkte nurodyta, kad VKĮ netaikomas kredito sutartims, pagal kurias teisės aktuose nustatytais atvejais, kai siekiama bendro intereso, tam tikrai ribotai visuomenės daliai suteikiamas kreditas taikant mažesnę negu rinkoje vyraujanti palūkanų norma arba visai nemokant palūkanų, arba kitomis sąlygomis, kurios būtų palankesnės kredito gavėjui negu rinkoje vyraujančios sąlygos, ir taikant ne didesnę negu rinkoje vyraujanti palūkanų norma.

Valstybės remiamas paskolas studentams reglamentuoja Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. Valstybės paskolų arba valstybės remiamų paskolų studentams suteikimo, administravimo ir grąžinimo tvarką nustato Vyriausybė (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 74 straipsnio 2 dalis).

Kaip rašoma, LB Departamento atsakyme, pažymėtina, kad į nurodytą VKĮ išimtį patenka valstybės finansuojamos studijų paskolos, kadangi atitinkamo palankesnio finansavimo sąlygos yra įtvirtintos atskiruose privalomo pobūdžio teisės aktuose, tokie kreditai teikiami ribotai visuomenės daliai (studentams) ir siekiant suteikti pagalbą studentams, kas atitinka bendro intereso tikslą.

Taigi, kredito davėjų veiksmai, susiję su valstybės remiamomis paskolomis studijų kainai apmokėti (ne)suteikimo, nepatenka į VKĮ taikymo sritį, todėl yra nesusiję su Lietuvos banko kompetencijai priskirtuose teisės aktuose nustatytais reikalavimais ir jų priežiūra.

Dėl nurodytų aplinkybių Lietuvos bankas 2020 m. balandžio 28 d. raštu Nr. S 2020/(21.12.E-2101)-12-2774 Pareiškėjo 2020 m. balandžio 21 d. skundą persiuntė nagrinėti Valstybiniam studijų fondui.

Kaip jau buvo minėta pirmiau, LB Departamento atsakyme rašoma, kad „Lietuvos bankas gali pateikti nuomonę tik dėl Lietuvos banko kompetencijai priskirtų teisės aktų nuostatų taikymo.

Taip pat, atsižvelgdami į tai, kad valstybės remiamos paskolos studijų kainai apmokėti pagal paskirtį ir pobūdį panašios į vartojimo kreditus, pateikiame bendro pobūdžio nuomonę dėl asmens ankstesnių skolinių įsipareigojimų nevykdymo ar netinkamo vykdymo bei pradėtos / baigtos fizinio asmens bankroto bylos atsižvelgdami į vartojimo kreditų teikimo veiklai taikomus teisės aktuose nustatytus reikalavimus.

Pažymima, kad VKĮ 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prieš vartojimo kredito sutarties sudarymą vartojimo kredito davėjas, vadovaudamasis atsakingojo skolinimo principu, privalo įvertinti vartojimo kredito gavėjo kreditingumą, remdamasis pakankama informacija, gauta iš vartojimo kredito gavėjo, ir atlikęs patikrinimą kreditingumui vertinti naudojamuose registruose ir informacinėse sistemose arba pagrįsdamas vartojimo kredito gavėjo pateiktą informaciją kitais įrodymais.“

VKĮ, be kita ko, nustato, kad vartojimo kredito davėjas privalo įvertinti visus objektyviai numanomus reikšmingus veiksnius, atsižvelgdamas į vartojimo kredito gavėjo pateiktą, iš kreditingumui vertinti naudojamų registrų ir informacinių sistemų gautą informaciją ir kitą vartojimo kredito davėjui prieinamą informaciją, galinčią turėti įtakos vartojimo kredito gavėjo kreditingumui, ypač tokius kaip tvarios vartojimo kredito gavėjo pajamos, jo kredito istorija, pajamų kitimo potencialas (VKĮ 8 straipsnio 4 dalies 2 punktas). Ta pati VKĮ nuostata yra pakartota ir Nuostatų 7.3 papunktyje.

Nuostatų 17.3 papunktyje taip pat nustatyta, kad, vertindamas vartojimo kredito gavėjo kreditingumą, vartojimo kredito davėjas, be kita ko, privalo surinkti ir įvertinti informaciją bei įrodymus apie vartojimo kredito gavėjo ne mažiau kaip 6 paskutinių mėnesių kredito istoriją ir informaciją, ar vartojimo kredito gavėjas netinkamai vykdo arba netinkamai vykdė įsipareigojimus finansų įstaigoms, taip pat informaciją apie vartojimo kredito gavėjo įsiskolinimus finansų įstaigoms.

LB Departamento atsakyme nurodyta: „Pažymėtina, kad išsamiau nei VKĮ, nei Nuostatai nedetalizuoja, kas konkrečiai apima vartojimo kredito gavėjo kredito istoriją bei jos vertinimą, todėl vartojimo kredito davėjai turi teisę tai nustatyti savo vidinėse tvarkose bei taisyklėse.“

Lietuvos banko nuomone, bendru atveju kredito istorija turėtų būti suprantama kaip įvairūs turimi bei anksčiau turėti finansiniai įsipareigojimai (pavyzdžiui, būsto, vartojimo kreditai, išperkamosios nuomos sutartys, kitos paskolos sutartys ir pan.), taip pat įsipareigojimų pagal turimas / turėtas finansinių įsipareigojimų sutartis (ne)vykdymo istorija (t. y., ar asmuo tinkamai ir laiku moka / mokėjo įmokas ir pan.).

Taigi, vadovaujantis minėtomis teisės aktų nuostatomis, kredito davėjas, prieš priimdamas sprendimą suteikti vartojimo kreditą, privalo atsižvelgti bei įvertinti informaciją, susijusią su vartojimo kredito gavėjo kredito istorija.

Pažymėtina, kad bendru atveju fiziniam asmeniui, kuriam buvo iškelta bankroto byla, nėra ribojama galimybė gauti vartojimo kreditą, tačiau fizinio asmens bankroto bylos iškėlimas gali būti laikomas požymiu, kad asmuo netinkamai vykdė prisiimtus įsipareigojimus, todėl, Lietuvos banko nuomone, vartojimo kredito davėjas gali atsižvelgti į tokią informaciją.

LB Departamento rašte pažymėta: „Atkreipiame dėmesį, kad Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo (toliau – FĮĮ) 31 straipsnis reguliuoja finansų įstaigos verslo rizikos prisiėmimą ir valdymą. Vadovaujantis FĮĮ 31 straipsnio 1 dalies 1 punktu finansų įstaiga privalo turėti rašytines vidaus taisykles, kurios užtikrintų, kad finansų įstaiga, sudarydama sandorius dėl finansinių paslaugų teikimo ir investuodama lėšas, veiktų saugiai bei patikimai. FĮĮ 31 straipsnio 3 dalies 3 punkte nustatyta, kad finansų įstaiga, prieš priimdama sprendimą įsigyti kapitalo arba pinigų rinkos priemonių, skolinti, prisiimti įsipareigojimus už savo klientą, privalo įsitikinti, kad klientas vykdė ir vykdo savo finansinius įsipareigojimus finansų įstaigoms.

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, finansų įstaiga turi pareigą ne tik atsakingai skolinti vartotojams, tačiau ir valdyti pačios prisiimamą skolinimo riziką. Teikiant kreditus vienas iš rizikos valdymo elementų yra įsitikinimas, kad kredito gavėjas tinkamai vykdo / vykdė savo įsipareigojimus finansų įstaigoms.

Pažymėtina, kad kiekvienas sprendimas dėl kliento finansavimo yra individualus, kredito davėjas jį priima tik įsitikinęs vartotojo pajamų tvarumu ir įvertinęs visą visumą aplinkybių, tarp jų – ir vartotojo kredito istoriją.

Teisės aktai nustato bendrus, minimalius reikalavimus atsakingam skolinimui ir kreditingumo vertinimui, tačiau bankai yra pelno siekiantys juridiniai asmenys, todėl įvertinę prisiimamą riziką bei įvairias aplinkybes (pavyzdžiui, kredito gavėjo kredito istoriją, kredito gavėjo kreditingumą, kredito gavėjo gebėjimą grąžinti kreditą ir sumokėti visas su juo susijusias įmokas, kitas kylančias rizikas, ir pan.), gali nuspręsti taikyti griežtesnius nei teisės aktuose nustatytus apribojimus bei reikalavimus vartojimo kredito gavėjams.

Lietuvos bankui teisės aktais nesuteikta teisė oficialiai aiškinti Lietuvos Respublikos teisės aktus, o atitinkamus sprendimus Lietuvos bankas priima atsižvelgdamas į konkrečių faktinių aplinkybių visumą, todėl Jūsų Paklausime išdėstytais klausimais Lietuvos bankas pagal kompetenciją pateikia savo nuomonę, kuri negali būti laikoma oficialiu teisės aktų aiškinimu ar konkrečiu atveju priimamu sprendimu.“

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Tyrimo metu buvo vertinama, ar Bankas, atsisakydamas suteikti Pareiškėjui specializuotą paskolą lengvatinėmis sąlygomis su valstybės garantija studijų kainai apmokėti dėl Pareiškėjui anksčiau iškeltos ir baigtos fizinio asmens bankroto bylos, nepažeidžia Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 1 punkto nuostatų, pagal kurias įgyvendindamas lygias galimybes, prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas, nepaisydamas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, privalo visiems vartotojams sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas, įskaitant aprūpinimą būstu, ir taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III antraštinėje dalyje, skirtoje lygybei, įtvirtintas lygybės prieš įstatymą principas (20 straipsnis), taip pat įtvirtintas bet kokios diskriminacijos draudimas, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pamatinis lygybės principas. Konstitucijos 29 straipsnyje skelbiama, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs, žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas). Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. ir 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai).

Lygių galimybių įstatymo 1 straipsnyje nustatyta, jog šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Taip pat šiuo įstatymu siekiama, kad būtų įgyvendintos ir Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, kitų tarptautinių sutarčių nuostatos.

Taigi, Konstitucijoje įtvirtintos asmenų lygybę reglamentuojančios pagrindinės nuostatos yra perkeltos į Lygių galimybių įstatymą, kuris draudžia diskriminaciją šio įstatymo taikymo srityje ne tik dėl konstitucinių nediskriminavimo pagrindų, bet ir dėl kitų žmogaus tapatybės požymių ar priskiriamų savybių, kurios yra įtvirtintos Lygių galimybių įstatyme.

Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje diskriminacija apibrėžiama kaip tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Tiesioginė diskriminacija pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalį laikomas elgesys su asmeniu, kai dėl pirmiau išvardintų pagrindų asmeniui taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Analogiškos nuostatos numatytos atitinkamose Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 ir 9 dalyse.

Pagal skunde pateiktą informaciją, Pareiškėjas 2020 m. balandžio 16 d. kreipėsi į Banką dėl specializuotos paskolos lengvatinėmis sąlygomis su valstybės garantija studijų kainai apmokėti. Pareiškėjo teigimu, 2020 m. balandžio 16 d. Banko atstovė telefonu informavo Pareiškėją, kad paskola negali būti suteikta, nes Pareiškėjui anksčiau buvo iškelta fizinio asmens bankroto byla. 2020 m. balandžio 21 d. Banko raštu Nr. SR/20-6834 Pareiškėjui buvo paaiškinta, kad paskola negali būti suteikta, nes paaiškėjo faktai apie ankstesnių įsipareigojimų nevykdymą ar netinkamą vykdymą, todėl Pareiškėjo kredito rizika neatitinka Banko keliamų reikalavimų.

Pareiškėjas teigė, jog yra diskriminuojamas dėl to, kad jam anksčiau buvo pradėta ir užbaigta fizinio asmens bankroto byla. Skunde yra nurodyta informacija, kad Pareiškėjo fizinio asmens bankroto byla buvo pradėta 2017 m. rugpjūčio 14 d. ir baigta 2019 m. rugpjūčio 5 d. Vilniaus miesto apylinkės teismo nutartimis civilinėje byloje Nr. 2FB-24657-861/2017.

Atkreiptinas dėmesys, kad, remiantis Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 8 dalies nuostatomis, socialinė padėtis – fizinio asmens įgytas išsilavinimas, kvalifikacija ar mokymasis ir studijos mokslo ir studijų institucijose, turima nuosavybė, gaunamos pajamos, teisės aktuose nustatytos valstybės paramos poreikis ir (arba) kiti su asmens finansine (ekonomine) padėtimi susiję veiksniai. Pažymėtina, kad fizinio asmens bankroto faktas galėtų būti laikomas veiksniumi, susijusiu su asmens finansine (ekonomine) padėtimi, taigi atitinka socialinės padėties pagrindo apibrėžimą.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 1 punkto nuostatas, įgyvendindamas lygias galimybes, prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas, nepaisydamas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, privalo visiems vartotojams sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas, įskaitant aprūpinimą būstu, ir taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas.

Pagal Banko paaiškinimus, remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 27 d. nutarimu Nr. 480 patvirtinto „Valstybės paskolų ir valstybės remiamų paskolų studentams suteikimo, administravimo ir grąžinimo tvarkos aprašo“ (toliau – Tvarkos aprašas) 37 punkto nuostatomis, kredito įstaiga turi teisę atsisakyti su studentu pasirašyti valstybės remiamos paskolos sutartį, paaiškėjus faktams apie studento ankstesnių skolinių įsipareigojimų nevykdymą ar netinkamą vykdymą. Taip pat Bankas pažymėjo, kad, pagal Banko klientų aptarnavimo ir paslaugų teikimo bendrųjų sąlygų 4.1 punkto nuostatas, Bankas, prieš sudarydamas arba atsisakydamas sudaryti sutartį, visapusiškai įvertina visą jam žinomą informaciją ir aplinkybes. Tarp šių aplinkybių yra ir aplinkybė, susijusi su tuo, kad asmuo yra pažeidęs savo įsipareigojimus, prisiimtus pagal sutartis, sudarytas su Banku, kitais Banko grupei priklausančiais asmenimis ir / ar kitais kreditoriais. Bankas taip pat paaiškino, kad valstybės suteikta garantija neįpareigoja Banko suteikti paskolą, Bankas turi teisę įvertinti kredito riziką ir nuspręsti, ar ji atitinka standartinius Banko reikalavimus. Bankas pabrėžė, kad Banko atsisakymas suteikti Pareiškėjui kreditą buvo pagrįstas jo bloga kredito istorija, kurią Bankas turi teisę ir pareigą vertinti, o Pareiškėjo situacija buvo vertinta lygiai taip pat kaip ir bet kurio kito kliento, buvo taikyti vienodi standartai ir taisyklės.

Pažymėtina, kad paskola, kurią siekė gauti Pareiškėjas, yra teikiama pagal Tvarkos aprašą. Lietuvos banko atsakingų asmenų teigimu, valstybės remiamos paskolos studentams nėra laikomos vartojimo kredito sutartimis (remiantis Vartojimo kredito įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 10 punkto nuostatomis, pagal kurias šis įstatymas netaikomas kredito sutartims, pagal kurias teisės aktuose nustatytais atvejais, kai siekiama bendro intereso, tam tikrai ribojai visuomenės daliai suteikiamas kreditas taikant mažesnę negu rinkoje vyraujanti palūkanų norma arba visai nemokant palūkanų, arba kitomis sąlygomis, kuriose būtų palankesnės kredito gavėjui negu rinkoje vyraujančios sąlygos, ir taikant ne didesnę negu rinkoje vyraujanti palūkanų norma).

Pagal Tvarkos aprašo 7 punkto nuostatas, valstybės remiama paskola yra paskola su valstybės garantija, teikiama iš kredito įstaigų lėšų šio aprašo nustatyta tvarka. Tvarkos aprašo 34 punkte nustatyta, kad ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo šio aprašo 33 punkte nurodytų dokumentų pateikimo kredito įstaigai studentas ir kredito įstaiga pasirašo valstybės remiamos paskolos sutartį arba šio aprašo 36 ar 37 punkte nurodytais atvejais kredito įstaiga atsisako pasirašyti valstybės

remiamos paskolos sutartį ir informuoja apie tai studentą. Taigi iš esmės Tvarkos apraše yra įtvirtinti atvejai, kuriais kredito įstaiga turi teisę atsisakyti sudaryti sutartį su studentu.

Pagal Tvarkos aprašo 36 punkto nuostatas, valstybės remiamos paskolos sutartis nesudaroma su studentu, nepateikusiu šio aprašo 33 punkte nurodytų dokumentų (36.1 papunktis); iki valstybės remiamos paskolos sutarties pasirašymo raštu atsisakiusiu valstybės remiamos paskolos (36.2 papunktis); išbrauktu iš studentų sąrašų arba nutraukusiu studijas (36.3 papunktis); nepasirašiusiu valstybės remiamos paskolos sutarties per šio aprašo 34 punkte nurodytą terminą (36.4 papunktis); iki valstybės remiamos paskolos sutarties pasirašymo atsiradus ir (arba) paaiškėjus šio aprašo 23 punkte nurodytoms aplinkybėms (36.5 papunktis); kuriam, vadovaujantis Fizinių asmenų bankroto įstatymu, yra iškelta fizinio asmens bankroto byla, – nuo teismo nutarties, kuria iškelta fizinio asmens bankroto byla, įsiteisėjimo dienos iki teismo nutarties nutraukti fizinio asmens bankroto bylą ar sprendimo baigti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos (36.6 papunktis).

Taip pat, pagal Tvarkos aprašo 37 punkto nuostatas, kredito įstaiga turi teisę atsisakyti su studentu pasirašyti valstybės remiamos paskolos sutartį, paaiškėjus faktams apie studento ankstesnių skolinių įsipareigojimų nevykdymą ar netinkamą vykdymą. Pažymėtina, kad Bankas atsisakė Pareiškėjui suteikti paskolą būtent remdamasis šiuo punktu (pagal Banko 2020 m. balandžio 20 d. raštą Nr. SR/20-6834). Atkreiptinas dėmesys, kad tiksliai nėra numatyta, ką reiškia *ankstesnių skolinių įsipareigojimų nevykdymas ar netinkamas vykdymas*.

Svarbu pažymėti, kad Finansų įstaigų įstatymo 31 straipsnio 3 dalies 3 punkte nustatyta, jog finansų įstaiga, prieš priimdama sprendimą įsigyti kapitalo arba pinigų rinkos priemonių, skolinti, prisiimti įsipareigojimus už savo klientą, privalo įsitikinti, kad klientas vykde ir vykdo savo finansinius įsipareigojimus finansų įstaigoms.

Pagal Banko Bendrųjų sąlygų 4.1.4 punkto nuostatas, Bankas gali atsisakyti sudaryti sutartį su klientu dėl svarbių priežasčių, tarp kurių yra numatyta: „yra pažeidę savo įsipareigojimus, prisiimtus pagal sutartis, sudarytas su Banku, kitais Banko grupei priklausančiais asmenimis ir / ar kitais kreditoriais“. Pažymėtina, kad Bankas turėjo informaciją apie trijų Pareiškėjo su Banku sudarytų valstybės remiamų paskolų studentams vykdymą ir Bankas pažymėjo, kad pasinaudojo galimybe susigrąžinti Pareiškėjui paskolintas šių kreditų lėšas pagal valstybės garantijos sąlygas, tačiau Pareiškėjas liko skolingas Bankui delspinigių už laiku nesumokėtą kreditą ir palūkanas.

Pasak Lietuvos banko, finansų įstaiga turi pareigą ne tik atsakingai skolinti vartotojams, tačiau ir valdyti pačios prisiimamą skolinimo riziką. Pažymėtina, kad ir Valstybinio studijų fondo interneto tinklalapyje vsf.lrv.lt yra rašoma, kad bankai gali atsisakyti sudaryti valstybės remiamų paskolų sutartis su studentais, netinkamai vykdančiais savo finansinius įsipareigojimus: už lizingo paslaugas, telefono, interneto ryšį, vartojimo kreditus ar panašiai, todėl studentams rekomenduojama nepamiršti domėtis savo skolomis ir atsakingai vertinti finansines galimybes. Pabrėžtina, kad kredito

įstaiga (šiuo atveju – Bankas) turi pareigą skolinti atsakingai, taigi kredito įstaiga prieš sudarydama kredito sutartį turi surinkti reikšmingą informaciją apie kredito siekiantį asmenį, įskaitant informaciją apie kredito siekiančio asmens mokumą / kreditingumą.

Atkreiptinas dėmesys, kad, remiantis Lietuvos banko pateikta informacija, nei įstatymai, nei kiti teisės aktai nedetalizuoja, kas konkrečiai apima kredito gavėjo kredito istoriją bei jos vertinimą, todėl vartojimo kredito davėjai turi teisę tai nustatyti savo vidinėse tvarkose bei taisyklėse. Lietuvos banko nuomone, kredito istorija turi būti suprantama kaip įvairūs turimi bei anksčiau turėti finansiniai įsipareigojimai, taip pat įsipareigojimų pagal turimas / turėtas finansinių įsipareigojimų sutartis vykdymo / nevykdymo istorija. Lietuvos bankas teigė, kad fizinio asmens bankroto faktas gali būti laikomas požymiu, kad asmuo netinkamai vykdė prisiimtus įsipareigojimus.

Pabrėžtina, kad, pagal Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 31 straipsnio 3 dalies nuostatas, informacija apie fizinio asmens bankrotą skelbiama 10 metų nuo fizinio asmens bankroto proceso nutraukimo ar baigimo dienos. Taigi faktas apie fizinio asmens bankrotą, taip pat kaip ir kita informacija apie asmens kredito istoriją (pagal Banko Bendrųjų sąlygų 7.3 punktą), yra saugoma 10 metų, taigi ši informacija laikytina aktualia vertinant asmenų kreditingumą.

Pažymėtina, kad, pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalies 8 punkto nuostatas, tiesiogine diskriminacija nėra laikomi tokie atvejai, kai ribojimų, specialių reikalavimų arba tam tikrų sąlygų dėl socialinės padėties teisinis reguliavimas yra pateisinamas teisėtu tikslu, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis, t. y., tokie ribojimai turi būti proporcingi. Nagrinėjamu atveju Bankas teikia specializuotas paskolas lengvatinėmis sąlygomis su valstybės garantija studijų kainai apmokėti (pagal Tvarkos aprašą). Bankas kaip finansų įstaiga turi pareigą vykdyti skolinimą atsakingai – tai yra teisėtas tikslas, dėl kurio Bankas gali vertinti paskolos siekiančio asmens kreditingumą ir neprisiimti per didelės rizikos. Atsižvelgiant į tai, kad fizinio asmens bankroto faktas (byla pradėta ir užbaigta) yra skelbiamas 10 metų po bylos pabaigos, ši informacija gali būti naudojama vertinant asmens kreditingumą ir atitinkamai gali rodyti informaciją apie ankstesnių asmens skolinių įsipareigojimų nevykdymą ar netinkamą vykdymą. Vertintina, kad tokie ribojimai dėl asmens socialinės padėties (informacijos apie asmens finansinę padėtį) yra proporcingi ir pagrįsti, atsižvelgiant į tai, kad Bankas kaip finansų institucija turi įvertinti riziką ir skolinti atsakingai.

Konstatuotina, kad Bankas nediskriminavo Pareiškėjo socialinės padėties pagrindu atsisakydamas suteikti paskolą remdamasis Tvarkos aprašo 37 punkto nuostatomis.

Atkreiptinas dėmesys, kad lygių galimybių kontrolieriui nėra suteikta kompetencija vertinti Vyriausybės nutarimų atitikimo konstituciniam lygybės principui, tokia teisė numatyta tik Konstituciniam Teismui (pagal Konstitucijos 102 straipsnio nuostatas). Atsižvelgiant į tai, lygių

galimybių kontrolierius nevertina, ar Tvarkos aprašo 37 punkto nuostatos neprieštarauja konstituciniam lygybės principui.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 16 straipsniu, 17 straipsniu, 29 straipsnio 2 dalies 5 punktu,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Pripažinti Pareiškėjo skundą nepagrįstu, kadangi nepasitvirtino jame nurodyti pažeidimai.
2. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją, Banką ir Lietuvos banką.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01119 Vilnius) arba apygardos administraciniam teismui.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė